

Bir Müze ve Dernekten Ötesi

Ayşe H. Köksal

Türkiye'nin ilk güzel sanatlar müzesi, Dolmabahçe Sarayı'nın Velihaht Dairesi'nde 20 Eylül 1937'de açılır. Güzel Sanatlar Akademisine (Akademi) bağlı olarak kurulan İstanbul Resim ve Heykel Müzesini (İRHM) sanat çevresi çok uzun zamandır beklemekteydi. O yüzden açılışı, büyük bir heyecan ve umutla karşılanmış ve ilk iki yılını keyifle geçirmişti. Ne yazık ki Müze, hızla, sorunlarla cebelleşmeye başlayacak, ömrünün büyük kısmını varla yok arasında sürdürecekti.

Resim ve Heykel Müzeleri Derneği (RHMD), bu Müzeyi var edebilmek için 1980 yılında kurulur. Derneğin hikâyesi Müze ile olan ilişkiyi anlamadan tamamlanmış sayılmaz. Bu iki kurumun birbiri ile ilişkisinin çözümlenmesinde sosyolojik pek çok yöntem kullanılabilir. Hatta kurumun ne olduğu bile farklı biçimlerde tanımlanabilir. Bense, bu hikâyeyi bir tarihçi gözünden anlamaya çalışacağım. Birey ve kurumların karşılıklı olarak birbirini biçimlendirdiğinden hareketle¹, her iki kurumu ve aralarındaki ilişkiyi bu çerçevede ele alacağım. Şunu eklemem gerekir ki karşıma çıkan bu dramatik hikâye, zaten beni bilimsel nesnelliğin sınırlarının ötesine sürükledi. O yüzden Müze ve Dernek arasındaki münasebet ancak öznellik ve nesnellik arasında devinen bir akıl yürütme ile yazılabilir diye düşünüyorum.

Müzenin İçinden Doğan Dernek

Büyük ihtimalle, Müze 1976'da ziyarete kapatılmasa anlatılacak bir Müze ve Dernek hikâyesi olmayacaktı.² En azından, başka bir hikâyeden bahsedecektik. Müzenin kapanışından yaklaşık üç yıl sonra Devrim Erbil³ müdür olduğunda, aklında sadece "öğrenciliğinden beri arşınladığı" Müzeyi yeniden açma düşüncesi vardı. Şöyle diyordu, "Ben hayatımda müzecilik yapmamışım, akademi hocasıyım, ama öğrenebilirim diye düşündüm. Yurtdışından pek çok müze ile iletişime geçtim. Yapısı, kuruluşu ve nasıl işlediğine dair bilgi edindim."⁴ Gelen öneriler,

¹ Bkz. Walter W. Powell ve Paul DiMaggio (eds.), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, The University of Chicago Press: Chicago, 1991. Kurumu, benzer bir bağlamda, alan teorisi üzerinden ele alan önemli bir çalışma için bkz. Neil Fligstein ve Doug McAdam, *A Theory of Fields*, Oxford University Press: Oxford, 2015.

² Dönemin müze müdürü Hüseyin Gezer, İtfaiye Müdürlüğünün, Velihaht Dairesi'nin yangın tehdidi oluşturduğuna yönelik raporu nedeniyle Müzeyi gerekli onarım yapılana kadar ziyarete kapatır.

³ Devrim Erbil 1979-1982 tarihleri arasında müdürlük yapmıştır.

⁴ Ayşe H. Köksal Bingöl, "Sanatın Kurumsallaşması Sürecinde İstanbul Resim ve Heykel Müzesi", (yayımlanmamış doktora tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 2011, s. 206.

İRHM'nin çapında bir müzenin etkin işleyebilmesinin ancak yaygın bir destek ağı ile olabileceği yönündeydi. Bu desteği, pek çok müze dernek, bağış ve üyelik yoluyla sağlıyordu. "Anladım ki" diyordu Erbil "Müze için hedeflediğim işleri tek başıma değil, bu konuda düşünen ve çalışan danışmanlarla beraber yapmak zorundaydım. Sürekli devletten bir şey beklemektense, Müze'ye yardım edecek bir dernek oluşturulmasını önerdim."⁵ Böylece Erbil'in tanımıyla "aydınlardan, profesörlerden, sanatçılardan, sanat tarihçilerinden oluşan 40 kişilik bir danışman ekibi"⁶ kuruldu.

Dernek, Haziran 1979'da ilk toplantılarından birini Müzede yaptı. Amaç "Müze dostları derneğinin" ismini ve amaçlarını saptamaktı. "Yeni bir müzenin kurulması" da amaçlar arasındaydı.⁷ Sonraki toplantılarda, Müzenin nasıl açılacağı üzerinde duruldu. Müze açıldıktan sonra, Dernek sanatı yaygınlaştırma projelerini geliştirmek için çalışacaktı. Bu süreçte etkin uğraş veren Tomur Atagök şöyle anlatıyordu: "Derneğin kuruluş amacı öncelikle halka açılmaktı. [...] Devrim Erbil'in amacı, gerek müze idari kadrosuyla gerekse dernek kurarak gönüllü müze dostlarıyla örgütlemeyi planladığı güçle, müzeyi yenileştirip açma aşamasına getirmek ve yine yeni bir müzenin kurulmasına öncülük etmektir." Atagök'e göre, Dernek İstanbul'daki müze ile sınırlı kalmak niyetinde değildi. "[...] diğer sanat müzelerine ve ileride kurulacak çağdaş sanat müzesine de katkıda" bulunabilmek için İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Derneği yerine Resim ve Heykel Müzeleri Derneği adını seçmişlerdi.⁸ 19 Haziran 1980 günü resmî olarak kurulan Derneğin tüzüğünde yazan amaçlar da bu yöndeydi. "İlkin İstanbul'da olmak üzere, yurdun diğer illerinde resim ve heykel yapıtlarının sürekli olarak sergilenmesi, korunması ve yaygınlığa ulaşması amacıyla çağdaş müze yapıtlarının inşa ettirilmesine" çalışmak birinci sırada geliyordu. "[...] diğer müzeler⁹, okullar, sanatçılar ve toplum kesimleriyle ilişkilerin yaygınlaşması ve kökleşmesine" destek vermek ve "tüm çağdaş müzecilik girişim ve atılımlarının uygulanmasına yardımcı olmak" bu amacı takip ediyordu.¹⁰

⁵ A.g.e., s. 206.

⁶ Derneğin kurucu üyeleri arasında Nurhan Atasoy, Cengiz Bektaş, Bülent Erkmen, Sabri Berkel, Şadan Bezeyiş, Ayten Bozdoğan, Melek Cezzar, Rabia Çapa, Gül Derman, Orhan Doğu, Necati Dolunay, İpek Aksüğü, Sebla Eczacıbaşı, Devrim Erbil, Şükrü Erdiren, İrem Erez, Selçuk Erez, İhsan Fahri, Bilge Gürman, Gülseren Kayalı, Beral Madra, Tülin Oruç, Selman Pınar, Mustafa Pilevneli, Nurettin Sözen, Tomur Atagök, Pınar Tanberk, Süleyman Saim Tekcan, İsmail Tunalı, Muhlis Türkmen ve Refia Uybadin'in adı geçiyordu. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği raporu, 11. 04. 1980 ve 10.06.1980 tarihli belge.

⁷ "[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği komisyon çalışmaları hakkında belge](#)", 23.06.1979 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 10.06.2021).

⁸ Nur Nirven, "Tomur Atagök - Nur Nirven Resim ve Heykel Müzeleri Derneği'nin ilk günleri üzerine konuşuyor", *Sanat Çevresi*, Sayı: 154, Ağustos 1991, ss. 74-75.

⁹ İstanbul'daki Resim ve Heykel Müzesi 1970'lere kadar Türkiye'nin tek güzel sanatlar müzesiydi. Derneğin kurulduğu zamanda, İzmir'deki müze aktif değildi, Ankara'daki ise kuruluş çalışmalarını tamamlamak üzereydi. İzmir 1973'de, ve Ankara'da Resim ve Heykel Müzesi 1980'de açılmıştı.

¹⁰ "[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Tüzüğü](#)" başlıklı belge, 19.06. 1980 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 06.06.2021).

Müzenin yeniden doğuşu için bir araya gelen bu ekip, kendini güzel sanatlar müzelerinin (var olan ve olacak) destekçisi olarak hayal ediyordu. Ne var ki, Dernek Müzenin içinde doğmuştu. Bu bağdan kopması kolay değildi. Kuruluş çalışmaları Akademiye bildirilirken, “İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’ni çağdaşlaştırmak amacı ile, Müze Müdürü ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümü öğretim üyesi sayın Doçent Devrim Erbil’in kurulmasına önderlik ettiği Resim ve Heykel Müzeleri Derneği” olarak tanımlanıyordu. Hatta Akademi ve Müze ile “ilke ve amaçlarda bir olduğu” belirtiliyordu.¹¹ Adresi de Velihaht Dairesi olarak gösterilmişti.¹² Üstelik, Dernek birincil amacını Müzenin açılması olarak belirlediğinden, çalışmalarını bu yönde yoğunlaştırmıştı. İlk iki yılında, yaptığı her toplantıda Müze açılışı için çözümler aramaya odaklanmıştı. Yapının iyileştirilmesi, yeni yapı bulunması ya da inşa edilmesi, en azından bir galerisinin açılması, sergiler yapılması ve böylelikle Müzenin gündeme getirilmesi tartışılmıştı. Kaynaklarının yok denecek kadar az olmasına rağmen, 1980 yılı bilançosuna bakılırsa Müzenin açılması için yapılan pek çok harcamayı Dernek karşılamıştı.¹³ Belki bundan önemlisi, gönüllülük ve ilişkilere dayalı kaynaklarının hepsini seferber etmişti.

Derneğin ilk etkinliğinin *Çağdaş Müzecilik ve İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’nin Sorunları* konulu bir konferans olması o yüzden şaşırtıcı değildi.¹⁴ İlk başkanı İsmail Tunalı¹⁵ konferanstaki konuşmasında “Geçen yüzyıldan beri Türk görsel sanatları alanında meydana getirilmiş en değerleri yapıtları içine alan biricik ulusal bir kurumun süresiz olarak kapatılması bir anlamda Fransızlar için Louvre’un, İngilizler için National Gallery’nin, Avusturyalılar için Kunsthistorisches Museum’un ve Almanlar için Alte Pinakothek’in kapatılmasına benzer” diyordu.¹⁶ Ama asıl şu sözleri ilginçti: “Çeşitli galerilere, sergilere kılavuzluk edecek müze yoksa, yıllarca kapalıysa, o kentte oluşan kültür sürecine endişeyle bakmak gerekir. Bu nedenle, bugünün [...] en güncel sorunu; 19. yy. ortalarından, yaşayan sanatçılarımıza dek en değerli yapıtları kapsayan” İRHM’nin “haksız olarak” kapatılmasıydı.¹⁷ Tunalı’nın, bu sözleri, konferansa

¹¹ “[17 Nisan 1980 Resim ve Heykel Müzeleri Derneği geçici yönetim kurulu ikinci başkanı Sebla Eczacıbaşı tarafından derneğin kuruluşu hakkında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Rektörlüğü’ne gönderilen mektup](#)”, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 10.06.2021).

¹² “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği geçici yönetim kurulu başkanı İsmail Tunalı tarafından Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Rektörlüğü’ne gönderilen derneğin adres değişikliği hakkında mektup](#)”, 27.06.1980 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 05.06.2021).

¹³ [Resim ve Heykel Müzeleri Derneği geçici yönetim kurulu 1980 yılı bilançosu](#), SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 09.06.2021).

¹⁴ Yusuf Taktak, “Çağdaş Müzecilik ve İstanbul Resim-Heykel Müzesi’nin Sorunları”, *Sanat Çevresi*, Sayı: 19, Mayıs 1980, ss. 22-23.

¹⁵ İsmail Tunalı, 1979’da Dernek daha resmi olarak kurulmadığı için geçici başkandı. Haziran 1980’de başkan olan Tunalı’dan sonra 1984’in Nisan ve Aralık ayları arasında bu görevi Mehmet Çubuk üstlenir.

¹⁶ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 21.03.1980 tarihli, 371-279 sayılı belge.

¹⁷ Taktak, a.g.e., s. 23.

konuşmacı olarak katılan müze eski müdürlerinden Hüseyin Gezer'e yönelik söylediğini düşünmek olası. Gezer, Müze'nin kapatılması kararını İtfaiye Müdürlüğünün yazdığı ve Velihaht Dairesi'nin yangına açık bir tehdit altında olduğunu saptadığı raporuna göre almıştı.¹⁸ O zaman, Tunalı, "haksız kapatılma" olarak neyi kastediyordu? Dernek, Müzenin sorunları üzerine bir rapor hazırlamıştı.¹⁹ "Kullanılan yapılar bakılır, eskimez ve yanmaz" diyor, kapalılığın aslında yangın olasılığını arttırdığı belirtiliyordu. "Bu doğrudan doğruya sorumluluktan kaçmak amacı ile abartılmış ve sonra da kurallaşmış bir durum"du. "Müzenin kapatılması ile yanmasına engel olunuyor diye yapı ve yapıtlarla birlikte bozulma ve çürümeye terk etme yerine kurtarılması yoluna gidilemez mi?" diye soruluyordu. Acaba Akademinin bununla ilgili bir planı var mıydı? Yoksa Müzenin "yangın bahanesiyle" bir türlü açılmıyor olmasının arkasında başka nedenler mi aramak gerekiyordu? Bu rapordan anlaşıldığı üzere, İsmail Tunalı'nın kastettiği "haksız kapatılma" bu kuşkulara işaret ediyordu.

Bu noktada, Akademinin özellikle ve belli bir politika nedeniyle Müzenin açılmasına engel olduğunu düşünmek için herhangi bir kanıt ya da belge olmadığını belirtmem gerekir. Bu dönemde Akademi kendi derdiyle uğraşıyordu. 1980'li yıllara geçişte yaşanan toplumsal ve siyasal gerginlik, Türkiye'deki her kurum gibi Akademiye de etkiliyor, Akademi pek çok farklı alanda zorluklarla baş etmeye çalışıyordu. O nedenle, bırakın Müzeye destek olmayı, ilgi gösterecek mecali olmadığı söylenebilir. Nitekim, Dernek açılış için destek talep ettiğinde Rektörlükten "Şimdilik Müzeye ayrılmış bir bütçe olmadığı" cevabını almıştı. Akademi yönetimi, bu konuyu Derneğin üstlenmesi halinde Müzedeki etkinliklere izin vereceğini söylemişti.²⁰ Dernek, herhalde bu işe giriştiğinde bu derece yalnız kalacağını düşünmemişti. Ne Derneğin ne de Müzenin gücü, neredeyse 19. yüzyıldan beri büyük çaplı bir restorasyon geçirmemiş Velihaht Dairesi'ni ayağa kaldırmaya yeterdi.

O yüzden, küçük çaplı etkinliklerle Müzeyi adım adım canlandırmayı planlamışlardı. Halil Dikmen Galerisi'nin onarılarak -çünkü girişi ayrıydı- burada geçici sergiler düzenlenmesi heyecanla kabul edilmişti. Her yeni sergi, Müzeyi gündeme taşıyacak, ilgi uyandıracaktı.²¹ Bu talep İtfaiye Müdürlüğünce uygun koşullar sağlanmadığı gerekçesiyle reddedildi.²² Bu ret, bugün *Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergileri* olarak bilinen yarışmalı serginin doğmasına vesile

¹⁸ Köksal, a.g.e, s. 137.

¹⁹ "[İstanbul Resim ve Heykel Müzesi ve Sorunları](#)" başlıklı belge, tarihi belirsiz, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 05.06.2021).

²⁰ "[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği üç aylık etkinlikler raporu](#)", 1980 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 05.06.2021).

²¹ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 27.11.1979 tarih, 371/180 sayılı belge.

²² İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 18.12.1979 tarih, 5 sayılı belge.

oldu.²³ Müze yapısının içinde bir etkinlik yapılamayınca akla bahçe gelmişti. O dönemde, Müzede etkin biçimde çalışan Yusuf Taktak “Müze kapalı, yangın tehlikesinden içeri giremiyoruz.” diye anlatıyordu. “Ama açmak istiyoruz. Aklımıza bahçeyi kullanmak geldi. Uluslararası İstanbul Festivali’yle aynı zamana denk düşürerek, herkese açık, bahçede düzenlenecek, etkili ve dikkat çekici bir etkinlik olarak kurguladık.”²⁴ Önceleri Arkeoloji Müzesi’nde yapılan Açık Hava Sergisi’ni, Müzenin bahçesine taşıma fikri böylelikle ortaya atılmıştı.²⁵ Tomur Atagök ilk serginin “ [...] müzenin varlığını İstanbul Festivali kapsamında duyurmak, bir kamuoyu yaratmak” amacıyla düzenlendiğini anlatıyordu. “Hatta müzenin bağlı olduğu kurumu, Akademi’yi müzenin açılması gerekliliği konusunda inandırmaktı.” Bu ilk serginin amacı ve öneminin farklı olduğunu vurgulayan Atagök şöyle anlatıyordu: “Her gece, ama her gece, dernekten bir kişi nöbet alarak bahçede bulunan panoları plastik ile örttü, sabahları tekrar açtı.”²⁶ 1..Günümüz İstanbul Sanatçıları Açık Hava Sergisi güncel dans gösterileri eşliğinde açılmış, büyük ilgi görmüştü.²⁷ Serginin başarısı hem Derneğin hem de Müzenin bu işte ne kadar ciddi ve kararlı olduğunu kanıtlamıştı. Akademi de ikna olmuştu²⁸ ve Müze 3 Mart 1981’de açıldı. Devrim Erbil’den sonra müdür olan Belkıs Mutlu,²⁹ Müzenin açılışının 50. yılı için düzenlenen *50. Yıl Kutlama Haftası*’nda (1987) yaptığı konuşmada şunları söylemişti: “Bakımsızlık ve ihmal bir süre kapıların bile halka kapanmasına sebep oldu, bu sırada binadaki çöküntü daha da vahim olmuştu. Müzeyi tekrar açabilecek hale getirmek için o dönemdeki müze yönetimi ve ona yardımcı olan Derneğimizin gayretlerini unutmamak gerek, O sırada böyle bir çaba gösterilmemiş olsaydı, şu anda bu müze belki var olmayacaktı.”³⁰

Müze ve Dernek Birliği

²³ *Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergileri*’nin başlangıcı, gelişimi ve Türkiye sanatı ile ilişkisi üzerine detaylı bilgi için bkz. Özge Gençel, “[Günümüz Sanatçıları İstanbul sergileri: 1980-2011](#)” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü -Sanat Tarihi Anabilim Dalı, 2014.

²⁴ Köksal, a.g.e, s. 249.

²⁵ Arkeoloji Müzeleri Sevenler Derneğinin düzenlediği Açık Hava Sergisi 1974-1977 yılları arasında Arkeoloji Müzesinin bahçesinde yapılmıştır. Bu etkinlik, resim ve heykele ek olarak farklı disiplinlerden sanatçıların katılımı kadar, tarihsel mekânların güncel sanat üretimlerinin sergilenmesinde kullanılması açısından da ilginçtir. Bkz. Güler Bek, [1970-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Kültürel ve Sanatsal Ortam](#), İstanbul : SALT, 2014 ss. 162-163,. (Erişim: 22.06.2021).

²⁶ Nirven, a.g.e., s. 75.

²⁷ Sergi 28 Haziran-15 Temmuz arasında açık kalmıştı. Gençel, a.g.e., ss. 43-46.

²⁸ Dönemin rektörü Orhan Şahinler başkanlığında toplanan Akademi Yönetim Kurulu’nda oy çokluğu ile kabul edilen açılma kararına sadece Hüseyin Gezer bu binanın yangına açık olmasının yeni bir Akademi yangını kadar kurumun onurunu zedeleyeceğini belirterek karşı çıkmıştır. Hüseyin Gezer Müzede bulunan eserlerin değeri düşünüldüğünde tarih açısından yaşanacak kaybın yaratacağı sorumluluğun altına imza atmayacağını kayıtlara geçmesini istemiştir. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 29.03.1980 tarih, 35 sayılı belge.

²⁹ Belkıs Mutlu 1982-1993 tarihleri arasında müdürlük yapmıştır.

³⁰ “[İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürü Prof. Belkıs Mutlu'nun İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin açılışının 50. yılı sebebiyle müzede yaptığı konuşma metni](#)”, 12.01.1987 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 09.06.2021).

Aslında Dernek açılış ile ilk amacını gerçekleştirmiş oluyordu. O halde, beklenen Derneğin İstanbul'daki Müzenin dışına çıkması, desteğini genişletmesiydi. En azından, tüzüğünde yani kâğıt üzerinde bunu amaçlıyordu. Ne var ki, kurumlar tüzüklerden, politikalarından, kurallardan daha öte ilişkilerin ve bağların yansımasıdır. O yüzden Belkis Mutlu'nun müdür, Leyla Belli'nin de dernek başkanı olduğu dönemde Müze ve Dernek tam anlamıyla birleşmişti.³¹ Belkis Mutlu, müdür olan ilk sanat tarihçisiydi. Leyla Belli ise, Akademi mezunuydu. Belli'nin bütün çabası, kendi sözleriyle, “[...] güzel sanatlarımızın layık olduğu yere ulaşması”ydı.³² O nedenle, ikili arasında farklı bir uyum vardı.³³ O dönemi sanat tarihçisi Semra Germaner şöyle anlatıyordu: “Belkis Mutlu belki müzeci değildi, ama [...] iletişim kurmayı bilen, pek çok kişiyle iyi ilişkileri olan, tam anlamıyla bir kültür işletmecisi sıfatına uygun bir kişiydi. Buna Resim ve Heykel Müzeleri Derneği'nin de katkıları eklenince o dönemde Müze gerçek anlamda canlandı.”³⁴

Germaner'in sözünü ettiği *canlanma* çok zor koşullar altında başarıyordu. Çünkü, her şey Dernek ve Müzenin özverisi ile yürütülüyor, çoğu zaman “müzenin bazı zaruri ihtiyaçlarını” karşılamaktan öteye gidilemiyordu.³⁵ Başka kanallardan gelen destek yok denecek kadar azdı. Leyla Belli, “Özel teşebbüsün reklam ve tanıtım amacı ile galeri açmayı bir yarış haline getirdiği son yıllarda” diyordu, “Resim ve Heykel Müzesi Türk ressamlarının eserlerinin, korunması, onarılması ve değerlendirilmesi için, gereken ilgiyi boşuna” beklemekteydi.³⁶ Benzer bir yorumu, dernek üyesi Ayşe Kulin de yapıyordu: “İstanbul, birkaç oturmuş zengin ailenin dışında ki, onların da kendi müzeleri ya da sanat girişimleri var, ilk kuşak zenginlerinden oluşuyor [...] Müzeyi kim umursar.”³⁷ Aslında mesele sadece maddi olanaksızlardan kaynaklanmıyordu. Müze-Dernek-Akademi üçgeni de işleri zora sokuyordu. Müze kendi yapısı içinde attığı her adımın hesabını Akademi yönetimine vermek zorundaydı. Hatta bu nedenle, 1960'larda müdür olan

³¹ Halen dernek başkanı olarak görev yürüten Leyla Belli 1984'ün son günlerinde başkanlık görevine getirilir. Dernek de 31.10.1985 yılında da kamu yararına dernek olma statüsünü kazanmıştır. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 10.12.1985 tarihli belge.

³² Doğan Hızlan, “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Leyla Belli: "Amacımız, iyi şeyler yapmak..."](#)”, kaynak belirsiz, 13 Ekim 1985, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 06.06.2021).

³³ Tomur Atagök, “[Resim ve Heykel Müzesi'nin 50. Yılında Resim ve Heykel Müzeleri Derneği](#)”, *Sanat Olayı*, Sayı: 58, Mart 1987, s. 41-43; SALT Araştırma, Tomur Atagök Arşivi. (Erişim: 05.06.2021).

³⁴ Köksal, a.g.e., s. 257.

³⁵ “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği'nin üyelere yolladığı yönetim kurulu kararları](#)” başlıklı belge, 1985, SALT Araştırma, Tomur Atagök Arşivi; “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği'nin üyelere yolladığı maddi destek talebi](#)” başlıklı belge, SALT Araştırma, Tomur Atagök Arşivi. (Erişim: 06.06.2021).

³⁶ “[Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul Resim ve Heykel Müzelerinin 50. Yılında Resim ve Heykel Müzeleri Derneğinin yeri ve işlevi](#)” başlıklı, Leyla Belli imzalı belge, 1987; SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi. (Erişim: 07.06.2021).

³⁷ Feriha Büyükünäl, “Resim ve Heykel Müzeleri Derneği üyeleri ile bir görüşme: Ayşe Kulin'in cevapları”, *Sanat Çevresi*, Sayı: 154, Ağustos 1991, s. 68-69.

Nurullah Berk özerk yönetim fikrini ortaya atmıştı.³⁸ “Halen Güzel Sanatlar Akademisi’ne bağlı bulunan Resim ve Heykel Müzesi’nin değil bu acele işleri, en basit kırtasiye çalışmaları bile çok ağır bir şekilde yürütülmektedir” diyordu Berk. “Müzenin egemen bir bütçeye ve idareye sahip olmaması, yapılacak her iş için Akademi müdürlüğüne başvurma zorunluluğu Müzemizi hemen hemen hareketsiz duruma sokmaktadır.”³⁹ Bu durum, Derneği de bağlıyordu. O yüzden, Dernek, daha ilk senesinde Akademinin “[...] Müze’ye ne gibi yetki ve sorumluluklar vereceği”ni sormuştu. “Derneğin çalışması da bu durum gerçekleşikten sonra daha somut ve gerçekçi olacaktır”⁴⁰ deniliyordu. Müze, dolayısıyla Dernek, Akademiye sormadan etkinlik düzenleyemiyor, hatta bir salonu kullanmak için bile izin alması gerekiyordu.⁴¹ O yüzden, Leyla Belli’nin tabiriyle, Müzenin 50. yılını Dernek, bazı konularda başardıkları ile “gururlu, fakat diğer konularda maddi imkansızlığı ve yalnızlığı içinde boynu bükük” kutluyordu.⁴²

Kuşkusuz, en “gururlu” oldukları alan, Müzede 1996 yılına dek kesintisiz olarak düzenledikleri *Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergisi*’ydi.⁴³ Sonra, geniş bir kitleye ulaşan sanat dersleri geliyordu. Müzedeki hareketlilikte, bu derslerin büyük payı vardı.⁴⁴ Dernek üyesi Feriha Büyükkunal “sanatın dışındakileri” müzeye çektiklerini anlatıyordu.⁴⁵ Gün İrk ise, verilen kursların “bir hobi olmanın çok ötesine” gidebildiğini söylüyordu. Her yaşa göre tasarlanan bu derslerin asıl amacı “sanatsal bir bakış açısı” kazandırabilmektir. Çünkü, “[...] resim aracılığıyla sanata, sanatçıya ve dünyaya daha duyarlı yaklaşımları” yeşertmeyi hedefliyorlardı.⁴⁶ Sadece kurslar değil, Müzede yapılan her yeni serginin, konferansın, etkinliğin arkasında Dernek vardı. Bu her zaman maddi destek sağlamakla olmuyordu. Dernek elindeki bütün insan gücünü ve ilişkilerini Müzeye adamıştı. O dönemde Müze Dernek, Dernek Müzeydi. O yüzden de Belli, içten biçimde, eğer olanakları olsa, “Batı ülkelerinin müzelerinde gezerken

³⁸ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 20.01.1969 tarih, sayısız.

³⁹ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 11.03.1966 tarih, 45/390 sayılı belge.

⁴⁰ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 11. 04. 1980 tarih, sayısız belge.

⁴¹ “[M.S.Ü. İstanbul Resim ve Heykel Müzesi ve Resim ve Heykel Müzeleri Derneği İş birliği Protokolü](#)” başlıklı belge, tarihsiz, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 10.06.2021).

⁴² “[Mimar Sinan Üniversitesi. İstanbul Resim ve Heykel Müzelerinin 50. Yılında Resim ve Heykel Müzeleri Derneğinin yeri ve işlevi](#)” başlıklı, Leyla Belli imzalı belge, 1987; SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 07.06.2021).

⁴³ *Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergisi*’nin Müze’deki tarihçesi için bkz. Gençel, a.g.e., s. 46-86.

⁴⁴ Feriha Büyükkunal, “Resim ve Heykel Müzeleri Derneği üyeleri ile bir görüşme: RHMD Başkanı Leyla Belli ne diyor?”, *Sanat Çevresi*, sayı: 154, Ağustos 1991, s. 67.

⁴⁵ Gürol Sözen, “[Gürol Sözen Cumartesi Konuşmaları, Feriha Büyükkunal ile söyleşi: Çağdaş Müzemiz Yok](#)”, *Güneş* Gazetesi, 15.10.1986, s. 6; SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 07.06.2021).

⁴⁶ Feriha Büyükkunal, “Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Üyeleri ile bir görüşme: Gün İrk’in cevapları”, *Sanat Çevresi*, Sayı: 154, Ağustos 1991, ss. 70-71.

duyduğum hazzı ve sevinci kendi şehrimin müzesinde gezerken de duymak isterdim” diyordu.⁴⁷

Bu noktada, Derneğin, 1980’lerin ikinci yarısında güncel sanat için yeni bir müze kurma çabası içinde olan girişimlere destek olmaya çalışması şaşırtıcı gelebilir.⁴⁸ Özellikle de kendini bir hissettiği Müzeyi daha tam anlamıyla ayağa kaldıramamışken... İstanbul’da kurulması planlanan bu müze ayrı bir konu olmakla birlikte, Derneğin İRHM ile ilişkisini anlamak açısından önemli. Aslında Derneğin ilk toplantısından beri gündemde olan yeni müze,⁴⁹ kesinlikle İstanbul’dakine rakip olarak düşünülüyordu. “[...] modern bir müze binası yapılması halinde bu bina XX. yüzyıla kadar geleneksel sanata, yeni kurulacak müze de XX. yüzyıl sanatına ayrılabilir” fikri üzerinde duruluyordu.⁵⁰ Türkiye sanatının 1960’lara kadar olan evresinin en zengin koleksiyonuna sahip olan bu Müzeyi tamamlayacak, ona eklenecek bir kurum hayal ediliyordu. Leyla Belli yeni müzenin gerekliliğini, 1987’de İstanbul Belediye Başkanı olan ve dernek eski üyesi Nurettin Sözen’e şöyle açıklıyordu: “Koleksiyonunun 1/7’sini ancak sergileyecek mekâna sahip olan Müzede 1960’dan bu yana günümüz Türk sanatını temsil eden sanatçıların yapıtlarının alınmamış olmasının yanı sıra yer sınırlılığı nedeniyle” gösterilmesi mümkün değildi. Ayrıca yine yer nedeniyle “çağdaş bir toplumun gereksinimi olan sanat ve kültür etkinlikleri”ne de yer veremeyecekti. İstanbul’un “çağdaş çok amaçlı bir modern sanatlar müzesine” bu yüzden ihtiyacı vardı.⁵¹ O yüzden yeni müzenin koleksiyonunun sınırları konusunda Dernek katıydı: “Bu koleksiyon var olan müze koleksiyonu ile çakışmamalıdır. MSÜ Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonları ülkemizdeki Batı anlamındaki Türk resim ve heykelinin en iyi örneklerini içerdiğinden, onların düzeyindeki yapıtları almak mümkün olmadığı gibi gerekli de değildir. Yeni müze dünya ve Türk sanatının günümüze yakın bir zaman biriminden, örneğin

⁴⁷ Feriha Büyükcünal, “Resim ve Heykel Müzeleri Derneği üyeleri ile bir görüşme: RHMD Başkanı Leyla Belli ne diyor?”, *Sanat Çevresi*, Sayı: 154, Ağustos 1991, s. 67.

⁴⁸ Derneğin yanı sıra, Tomur Atagök, Bedri Baykam, Vasıf Kortun ve Beral Madra’nın 1989 başından itibaren yoğun emek verdiği müze çalışmaları, 16 Mayıs 1990 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen’in davetiyle üniversite, kültür ve iş dünyasının katıldığı toplantıyla ivme kazanmıştı. Ardından, 21 Haziran ve 1 Ekim tarihlerinde daha düşük katılımlı toplantılar gerçekleştirilmişti. Kültür İşleri Daire Başkanı Hilmi Yavuz’un önerdiği, Mete Caddesinin bitimindeki 4000m²den büyük alan kabul görmeyince Büyükşehir Belediyesi, 27 Mart 1991 tarihinde müze çalışmalarının İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı bünyesinde süreceğini duyurmuştu.

⁴⁹ “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği komisyon çalışmaları hakkında belge](#)”, 23.06.1979 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 10.06.2021); “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği’nin 11 Nisan 1980 tarihli yönetim kurulu toplantısı kararları](#)” başlıklı belge, tarihi belirsiz, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 09.06.2021); İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Arşivi, 11. 04. 1980 tarihli belge.

⁵⁰ “[İstanbul Resim ve Heykel Müzesi ve Sorunları](#)” başlıklı belge, tarihi belirsiz, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 05.06.2021).

⁵¹ “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Başkanı Leyla Belli tarafından İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen’e gönderilen İstanbul Resim ve Heykel Müzesi ve kurulması istenen İstanbul Çağdaş Sanatlar Müzesi hakkında mektup](#)”, 14 Nisan 1989, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 07.06.2021).

1950'den bu yana yaşayan sanatçıların işlerini alabilme gücüne sahip olacaktır.”⁵² Anlaşıldığı üzere, Dernek Müzenin üzerindeki yükü hafifletecek bir proje geliştirmişti. Belki de, tam da bu nedenle İRHM de yeni bir müzeye destek veriyordu. Belkıs Mutlu, Müzenin 1987 yılındaki 50. yıl konuşmasında kurumun başardıklarını anlattıktan sonra, “[...] şimdi de bu yolun ikinci aşaması olan modern sanat müzesi için harekete geçilmesinin zamanı olduğunu düşünüyor ve yine destek bekliyoruz” diyordu.⁵³

Dernek bu konuyu gündeme getirdiğinde İRHM'ye harcadığı mesainin giderek azalacağını umut etmiş olmalı. Kuşkusuz, güncel sanat için bir müze projesinin sonuçsuz kalması sadece Dernekle ilişkili değil. Bunun için mücadele edenlerin hikâyesi ayrı. Dernek, kendi uğraşları sonuçsuz kalınca yeniden bütün gücünü *Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergisi*'ne ayırdı. Hatta Belli'nin dediğine göre ödül alan ilk üç yapıtı 87, 88, ve 89 yıllarında müzeye armağan etti. “[...] sonunda müze idaresinin ilgisizliği nedeniyle müze koleksiyonuna katkımız da isteğimiz doğrultusunda sonuçlanmadı.”⁵⁴

Kopuş

Leyla Belli'nin bu sözleri, belki de Müze ve Dernek arasındaki birliktelikteki ilk çatırdamaya işaret ediyordu. Buna rağmen, 1997 yılında Derneğin Müzeden atılması herkesi şaşırtacaktı. Görünen o ki, kopuş süreci Mutlu'dan sonra, 1993'te Kemal İskender'in⁵⁵ müdür olması ile başlamıştı. Halbuki Dernek, İskender'in müdürlüğünde de etkin biçimde destek olmayı sürdürmüştü.⁵⁶ Bir anda atılmaya kadar varacak bir anlaşmazlığın şiddetini kesin olarak tespit etmek kolay değil. İki tarafın da birbirine karşı çeşitli suçlamaları ve açıklamaları var. Bu açıklamalardan da ancak, satır arası okuma yapmak mümkün olabilir. Ne var ki, bilinen tek gerçek, günün sonunda en büyük zararı Müzenin gördüğüdür.

Dernek ile Müze yönetiminin bağlarının tamamen koptuğu 1996 yılında, Derneğin Akademi yönetimine gönderdiği iki belge dikkat çekiyordu. İlk olarak, “Biz aşağıda adları olanlar” diye başlayan Mart 1996 tarihli belgeden, Leyla Belli, Utarit İzgi, Cengiz Bektaş, Abdurrahman Hancı ve Şazi Sirel'den oluşan bir grubun Müze'yi ziyarete gittiği anlaşılıyor.⁵⁷ Konuyla alakalı olan uzmanlıkları

⁵² “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Leyla Belli tarafından İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'na gönderilen Taksim'de, Atatürk Kültür Merkezi ve Atatürk Kitaplığı arasında kurulması planlanan Çağdaş Sanatlar Müzesi için önerileri içeren mektup](#)”, tarihi belirsiz, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 07.06.2021).

⁵³ “[İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürü Prof. Belkıs Mutlu'nun İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin açılışının 50. yılı sebebiyle müzede yaptığı konuşma metni](#)”, 12.01.1987 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 09.06.2021).

⁵⁴ Feriha Büyükkünel, “Resim ve Heykel Müzeleri Derneği üyeleri ile bir görüşme: RHMD Başkanı Leyla Belli ne diyor?”, *Sanat Çevresi*, Sayı: 154, Ağustos 1991, s. 67.

⁵⁵ Kemal İskender 1993-1999 yılları arasında müdürlük yapmıştır.

⁵⁶ “Resim ve Heykel Müzeleri Derneği'nin 19.03.1991- 22.05.1995 döneminde İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ne yaptığı ödemelerin listesi” başlıklı belge, SALT Araştırma arşiv koleksiyonları; <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/4710>. (Erişim: 10.06.2021).

⁵⁷ “[İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nin mevcut koşulları ve yapılması gereken iyileştirmeler hakkında Leyla Belli, Utarit İzgi, Cengiz Bektaş, Abdurrahman Hancı ve Şazi Sirel tarafından](#)

haricinde “bir aydın olarak” Müzenin durumunu görmeye geldiklerini belirtiyorlardı. Grup “Bugün İstanbul’da dosta düşmana gösterecek bir müzemiz olmadığını kabul etmek zorundayız” diye vurguluyordu. Türk aydını bu ayıptan bir an önce kurtulmalıdır” deniyor ve zaman kaybetmeden yapılması gerekenleri sıralıyordu. Bu ziyaretten yaklaşık altı ay sonra Leyla Belli, Akademiye yeni rektör olan Tamer Başoğlu’na bir mektup yazıyordu.⁵⁸ Belli, mektubunda Derneğin Müze ile iş birliğini, eskisi gibi uyumlu biçimde sürdürmeyi istediğini belirtiyordu. “Müze-Dernek iş birliğinde, Derneğimiz bağımsız bir Sivil Toplum Kuruluşu olarak görevinin bilincindedir.” Ne yazık ki, daha önceki müdürlerle olan “[...] organik bağ son yıllarda sağlanamamış, Müzeciliğin amaçları göz ardı edilerek, salt müzenin acil ihtiyaçlarının karşılanması istenmiştir.” Yine de Belli umutluydu. Son altı ay içinde Müze yönetimi ile Dernek arasında artan anlaşmazlıkların “geçici olduğuna” inanıyordu. Karşılıklı iyi niyet ile bu sorunlar halledilebilirdi. Bu da “[...] Müze-Dernek ilişkisinin kişisel bir platformdan çıkarak kurumlaşmaya yönelmesi” ile mümkün olabilirdi. O yüzden bir protokol imzalanması ile kurumlar arası sınırlar ve sorumluluklar netleşebilirdi. Anlaşıldığı üzere, dönemin önemli uzmanları ile Müzeye yapılan ziyaret sonunda hazırlanan rapor ve rektöre yazılan bu mektup tek bir amaca yönelikti. Dernek, Müze yönetiminin kuruma zarar verdiğini düşünüyordu. Bu yüzden, Akademinin devreye girmesini istiyordu.

Akademi yönetimine özel olarak yazılmış bu *resmî* belgelere, Kemal İskender, *Genç Sanat* Dergisi’nde cevap vermişti.⁵⁹ İskender’e göre Dernek tıpkı Frankeştayn gibiydi. İnsana hizmet için yaratılmış “mahlukat, sonunda her şeyi yok eden bir ölüm makinası”ydı. Ona göre, “Müze’yi ilgilendirmeyen ne kadar entipüften iş varsa, bunlara neredeyse dört elle” sarılan Dernek “Müze’ye tek bir çivi bile çakmış” değildi. Üstelik, bunun karşılığında Müzenin bütün imkânlarını “tek bir kuruş ödemeksizin sonuna kadar” kullanmıştı. Bir faydası olduysa da, “rica etsek bu kadarını örneğin bir ‘karpuzcular’ ya da ‘seyyar satıcılar’ derneği de yapardı herhalde...”

İskender’in, 15 seneyi aşkın süre Müzeye destek olmaktan başka bir derdi olmayan Derneği bu derece ağır sözlerle neden eleştirdiğini anlamak güç. Yazıdan İskender’in üç konudan rahatsız olduğu anlaşılıyor. İlk olarak, “[...] nasıl olur da bu Dernek Müze’ye harcaması gereken para ve çabalarla (hiçbir şekilde amaçlarının öngördüğü ilgi alanına girmediği halde) yarışmalı sergiler düzenler? (Ve dahası ne kadar Müze ve Üniversite düşmanı kimse varsa bunları bu

[yazılan mektup](#)”, 14.03. 1996 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi(Erişim: 08.06.2021).

⁵⁸ “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Başkanı Leyla Belli tarafında Mimar Sinan Üniversitesi Rektörü Tamer Başoğlu’na gönderilen. derneğin İstanbul Resim ve Heykel Müzesi ile ilişkileri hakkında mektup](#)”, 15.08.1996 tarihli, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi(Erişim: 08.06.2021).

⁵⁹ Kemal İskender, “Dernek Bu Haliyle Müzenin Yakasından Düşün Artık”, *Genç Sanat*, Sayı: 25, Eylül 1996, ss. 2-3.

sergilerin jürilerine doldururur?)” diye soruyordu.⁶⁰ Bundan, Derneğin *Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergisi*'ni düzenlemesinden hoşnut olmadığı anlaşılıyordu. Nitekim doktora araştırması sırasında görüştüğüm İskender bu sözleri doğrulamıştı: “Müze müdürü olarak jüriye bazı isimler önerdim. Kesinlikle itiraz ettiler. Sadece kendi istedikleri isimler olsun, bildiklerine, tanıdıklarına ödüller versin isteniyordu.”⁶¹ Dernek de, benzer biçimde, bu “gereksiz sürtüşme hepimizi tek tek etkiledi” derken bunun “*Günümüz Sanatçıları İstanbul Sergisi* Seçici kurulu konusunda başlayan” tartışmadan kaynaklandığını söylüyordu. “Bir yılı aşan bir süredir yaptığımızı karalamaktan, yok etmekten ve Dernekten ziyade müze ve üniversite yönetimini zedelemekten başka bir şeye yaramadığını” anlatmaya çalışıyordu.⁶²

Ama anlaşılan, İskender ile Dernek arasındaki bu sürtüşme sadece bundan ibaret değildi. Çünkü, İskender *Genç Sanat*'taki yazısında ikinci olarak, Leyla Belli ve birkaç kişiden oluşan bir grubun Müze ziyareti sonrası yazdıkları rapora değiniyordu. “ [...] Müze idaresi kurulu çıkar düzenini biraz zapt-ı rapt altına almaya kalktı diye [Leyla Belli] yanına Müze'ye ancak dört yılda bir uğrayan Dernek yönetim kurulu üyesi Cengiz Bektaş ve diğer başkalarını da alarak 'Müze müdürünü görevden alın' gibisinden bir ültimatomla Mimar Sinan Üniversitesi Rektörlüğü'nün kapısına dayanacak kadar ileri giderse eğer, buna birilerinin mutlaka 'durun' ya da 'çizmeyi aştınız artık' demesi gerekir” diyordu. Son olarak da Leyla Belli ile kişisel bir husumeti olduğu seziliyordu. Çünkü, İskender Derneğin aslında iyi amaçlarla kurulduğunu, Belli'nin bunu bozduğunu söylüyordu. Belli'den “Yaşamındaki en büyük meziyeti hiçbir şeyi beğenmeyen, her şeye bir kulp ve kusur bulan, Müze ve Üniversite çevresinde herkesi suçlayarak ya da herkesin ardından konuşarak ortalığı karıştırmaktan başka bir şey olmayan yetmiş yaşında bir bayan” diye bahsediyordu. İskender, zehir zemberek bir dil tabirinin garip kaçmayacağı yazısını şöyle bitirmişti: “Ya kuruluş amaçları doğrultusunda hizmet etmeyi yeniden öğrenecektir bu dernek, ya da (bu yönetimiyle) Müze'nin yakasından düşmesi gerekecektir.”⁶³

1996'da tam anlamıyla patlak veren bu münakaşada Akademi yönetiminin İskender'in yanında olduğu anlaşılıyor. Müzenin durumuna dair endişelerin paylaşıldığı ve Akademi yönetimine özel gönderilen bu resmî yazıların, söz konusu endişelerin kaynağı olarak görülen İskender'le paylaşılmış olması bunu gösteriyor. Akademi yönetimi bu süreci araştırıp incelemek yerine doğrudan Müze yönetimi lehine karar almış gibi duruyor. Nitekim, Dernek Nisan 1997 yılında Müzeden çıkarılmıştı. Rektörlük açıklaması, müze yapısında yapılacak

⁶⁰ A.g.e., s. 2.

⁶¹ Köksal, a.g.e., s.246.

⁶² “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Yönetim Kurulu tarafından derneğin İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürü Kemal İskender ile yaşadığı sorunlar ve dernek tarafından yürütülen müzenin restorasyonu için girişimler konusunda açıklama](#)” başlıklı belge, SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi (Erişim: 10.06.2021).

⁶³ Kemal İskender, “Dernek Bu Haliyle Müzenin Yakasından Düşsün Artık”, *Genç Sanat*, Sayı: 25, Eylül 1996, ss. 2-3.

restorasyon nedeniyle “Resim ve Heykel Müzeleri Derneği’nin bu tarihe kadar halen işgal etmekte olduğu tüm mekânları boşaltmasına karar verilmiştir” şeklindeydi.⁶⁴ Dernek, “Müze’nin yakasından düşmüş” gibi görünüyordu. Halbuki, asıl zararı Müze görecek, Dernek gittikten sonra uzun bir dönem yoğun bir sessizliğe gömülecekti.

Sanat Çevresi, o dönemde konuyla ilgili özel bir sayı hazırladı.⁶⁵ Bu özel sayıda Dernek, İskender ve Akademi yönetimine karşı tepkilerini şöyle dile getirmişti. Bir yönetici kendine destek olmak üzere kurulmuş bir sivil toplum örgütünün “seçilmiş başkanına [...] sayfalarca yazı yazmaya, onu karalamaya vakit ayırıyorsa ve çevresinin zamanını boşuna tükettiğinin farkında olmuyorsa” bu o kişinin kişiliğini ortaya koyuyordu. Geçmiş dönemlerdeki “Müze Müdürleri ve Üniversite Rektörlerinden teşekkür alırken [...] müzeye herhangi bir katkımızın bulunmadığını sözleri ve yazılarında makamına yakışan bir dille belirten Müdürü kadar onun bağlı olduğu ülkemizin bu en köklü kurumunun değerli yöneticilerinin beklentilerini yerine getirmediğimiz için üzgünüz” diyorlardı. Bu yazının arşivde yer alan taslağında, Akademiye yönelik eleştiri çok daha sertti: “[...] ne yazık ki bugünkü Müze yönetimi kendi yetki çekişmesi içinde bizimle uğraşmaya çalıştı, sonunda da bizi dışlama yolunu seçti. Katkılarımızı önemsiz göstermek için elinden geleni yaptı. [...] Mimar Sinan Üniversitesi bu gidişe seyirci kaldı. [...] Ön yargıların biçimlendirdiği, kliklerin egemen olduğu bir kurumun daha fazla çökmesine seyirci kalınmamalıydı. Oysa şimdi zorunlu olarak, istenmediğimiz Müzeden ayrılıyor. Bu sonucu yaratanlar gelecekte bunun sorumluluğunu taşıyacaklardır.”⁶⁶

Aynı sayıda, “M.S.Ü Resim ve Heykel Müzesi Müdürü’ne Tepkiler Artıyor. Resim Müzesi Müdürü mü, Yoksa?” başlıklı yazıda çeşitli kişilerden görüş sorulmuştu. Gürol Sözen, “Özveriyle çalışan, hatta bu konuda da çırpınan bir derneği dışlamamak gerekir. Kurumlar kişisel değil, bütünlük ve çalışma içinde ancak var olabilirler” diyordu. Derneğin eski başkanı İsmail Tunalı, Müze yönetimi ile birlikte çalışan RHMD’nin Müzeden çıkarılmasından hoşnutsuzdu. “Sübjektif nedenlerle derneği, Müze yapısının dışına çıkarmanın teorik ve pratik anlamını kavramak mümkün değildir. Kanımca sübjektif nedenler ortadan kalkınca Müze ve Dernek yine aynı çatı altında uyumlu bir beraberliğe ulaşacaklardır” diyordu. Ressam Bubi ise, başka bir noktaya değiniyordu. Kinayeli bir dille, “[...] Camcı, Çerçevci ve Eskici (sonra antikacı) piyasasının” yıllardır başaramadığını, İskender’in yaptığını söylüyordu. Bubi’ye göre Dernek, “[...] R.H.Müzesi gibi, ancak bir mezarlıkla kıyaslanabilecek sakinlikte, hareketsiz ve vakur bir

⁶⁴ A.g.e.

⁶⁵ “Resim Heykel Müzesi ve Müze Derneği Üzerine: Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Yönetim Kurulu”, *Sanat Çevresi*, Sayı: 223, Mayıs 1997, ss. 44-45.

⁶⁶ “[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği’nin Resim ve Heykel Müzesi’nden taşınması hakkında yazı](#)” başlıklı belge, 1997 tarihli; SALT Araştırma, Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi, Erişim: 10.06.2021).

mekânda, hûşû içinde, derin uykularında yatan sanat eserlerinin burunları dibinde” durarak bu piyasanın işini engelliyordu. Benzer bir yorumu sanat tarihçisi Özkan Eroğlu da yapmıştı. Eroğlu’na göre, İskender’in “sansasyonel, aslına bakılırsa hiç kimseyi de fazlaca ilgilendirmeyecek hafif dedikodu yazıları” kendisi kadar, temsil ettiği Müzeyi de zedeliyordu. Ama asıl sorun, “[...] sayın Kemal İskender’in galerinin biriyle sıkı fıkı olması”ydı. “Kanımca Resim ve Heykel Müzesi Müdürü, bütün galerilerle eşit ilişkiler kurmalı veya kurmamalı, dolayısıyla onların hepsini kucaklayabilmeli veya kucaklamamalıdır” diyordu. “Hatta sözünü ettiğimiz galerinin sahibine, diğer bütün galeri yöneticilerini yok sayar gibi, müzede bazı ciddi görevler bile vermişti.” Yalçın Sadak ise, bu konuda Akademiyi eleştiriyordu. O güne kadar uyum içinde çalışan Dernek ve Müze yönetimi arasında bu gerilim çıktıysa, “Şimdiki müdür beyin sorunu başka demek ki” diyordu. Ama esas sorun, “MSÜ yönetiminden de destek alarak” Derneği Müze yapısından çıkarmasıydı. “Benim şaşırduğım bütün bu densizliklerinde MSÜ Rektörü’nü ardında bulmasıdır [...] Rektör istemese dernek o yapıdan sökülüp atılabilir miydi?” Benzer bir noktayı, müzenin eski müdürlerinden Özdemir Altan da dile getiriyordu. “[...] bizim müze gibi hiçbir aktivitesi olmayan bir kurum için elden kaçırmamak, küstürmemek ve olabildiğince müzeye yararının dokunmasını sağlamak için üzerine titrenmesi” gereken bir dernekti diyordu. Ancak “Müze’yi Üniversitenin sırtında bir yük gibi gören yöneticilerimiz, derneği ise bu ağır yükün üzerine ayrıca bağlanmış bir valiz olarak düşünüyordu.” Altan’a göre, Kemal İskender’in Müzeye atanması ve Derneğin bütün etkinliklerini engellemesi bu yüzdendi. Yorumunu “Böyle bir adam Müze müdürü olabilir mi? Herhalde şaka yapıyorsunuz [...] Onları sanat tarihine geçireceğim” sözleriyle bitiriyordu.⁶⁷ Derginin editörü Hamit Kınaytürk de “Kemal İskender’i Yazıları İçin Bu Dergiden Niçin Uzaklaştırdım?” başlıklı yazısında, İskender’in kişilere ağır ithamlarda bulunduğu yazılarından söz ediyordu. Bir süre sonra “Bu kapışma, sanki arenada boğa-matador savaşına” dönüşmüştü. Hatta mahkemeye varan çatışmalar olmuştu. Bunun üzerine, Kınaytürk, İskender’e de başka konularda yazmasını önermişti. İskender de dergiden ayrılmıştı. O nedenle, Kınaytürk Dernek ve Müze yönetimi arasındaki bu husumetin ardında başka işler olduğunu düşünüyordu. Sırf bu nedenle, derneğin çıkarılma gerekçesi olarak gösterilen restorasyona dair bilgi toplamış ve bununla ilgili bir başvuru olmadığını öğrenmişti. “Peki nasıl oluyor da Dernek ilgililerine bu restorasyon nedeniyle boşaltılması gerektiği bildiriliyor, bunu bana izah edebilir misin?” diye soruyordu.⁶⁸

Bütün bu tepkilere, İskender yine *Genç Sanat’ta* “Evet, Müze Bizim Çöplüğümüzdür, Burada Bizim Borumuz Öter” başlıklı yazısıyla karşılık

⁶⁷ “MSÜ Resim ve Heykel Müzesi Müdürü’ne Tepkiler Artıyor: Müze müdürü mü, Yoksa?”, *Sanat Çevresi*, Sayı: 22, Mayıs 1997, ss. 45-46.

⁶⁸ Hamit Kınaytürk, “Kemal İskender’i Yazıları İçin Bu Dergiden Niçin Uzaklaştırdım?”, *Sanat Çevresi*, sayı: 223, Mayıs 1997, ss.50-53.

vermişti.⁶⁹ Yazı, genel olarak, Derneğin işe yaramadığı üzerine yorumları içeriyordu. Yine ilginç biçimde, Leyla Belli'nin Rektör Tamer Başıoğlu'na özel olarak yazdığı mektuptan doğrudan alıntılar yapıyor, bunlara tek tek cevap yazıyordu. Sonuçta İskender'e göre Müze Akademini, kimsenin desteğine de, denetimine de, önerilerine de ihtiyacı yoktu. Şöyle diyordu: "Burası bizim Müzemizdir. Burada sadece bizim borumuz öter."

SONUÇ NİYETİNE...

İRHM, 1937 yılında bir ulusal sanat müzesi ya da ulusal galeri olması hayaliyle kurulmuştu. Dönemin müzecilik anlayışına uygun olarak, Türkiye sanatını temsil eden yapıtların gururla sergilendiği bir mekân olarak tasarlanmıştı. Aradan geçen yıllarda, sanat da müze kavramı da değişti, dönüştü. Her değişim bir öncekinin içinden, kimi zaman yıkarak kimi zaman yaratarak yeşerdi. İRHM bu süreci varla yok arasında geçirdi. Ama hiçbir zaman bir kişinin "çöplüğü" ve "borusunun öttüğü" bir yer olmadı. Varken de yokken de Türkiye'nin modern öncesi ve modern dönem sanatının belleği olarak bir müzeden ötesine karşılık geldi. Bugün bile, yaklaşık 10 senedir içinde bulunduğu Antrepo'nun Müzeye dönüşeceği günü bekleyenlerin sayısı azımsanmayacak kadar fazla.⁷⁰ Bunun bilincinde olan Dernek de herhangi bir "müze dostları" örgütlenmesinin çok ötesinde bir desteğe karşılık geldi. İkisinin bağı, herhangi iki kurum arasındaki ilişkinin çok ötesinde bir hikâyeydi. Yazıyı bu ilişkinin önemini, belki de herkesten daha iyi bilen Leyla Belli'nin sözleriyle bitirmek istiyorum. Belli, 2004 yılında Müze yönetimine şöyle söylüyordu: "Geçen 67 yıl içinde, geçici çözümlerle halledilmiş ise de olanaksızlıklar, bugün müzeyi karşılaşılması kaçınılmaz sonuçlarla karşı karşıya bırakmıştır. Tüm sorunlarıyla kendi içine kapanan müze, özellikle içindeki eserlerle yok olup gidecek bir noktaya gelmiş durumdadır. Müzeyi korumak ve yaşatmak amacıyla kurulmuş bir sivil toplum örgütü olarak, bir daha asla yerine getirilemeyecek olan Türk Resmi'nin değerli eserlerinin, bu şekilde kaderlerine terk edilmesine seyirci kalınmaması ve elbirliği ile kurtarılması için gereken önlemlerin alınması gerektiği inancındayız. Geçmişimize ve geleceğimize sahip çıkmak adına, Resim ve Heykel Müzesi'ni geri kazanma ve iyileştirme yönündeki çabalarımızı sürdürmek istiyoruz."⁷¹

⁶⁹ Kemal İskender, "Evet, Müze Bizim Çöplüğümüzdür, Burada Bizim Borumuz Öter", *Genç Sanat*, Sayı: 31, Mart 1997, ss. 6-9.

⁷⁰ RHM 2012 yılında Velihaht Dairesi'nden çıkarılmış, Tophane'de bulunan Antrepo binasına yerleşmiştir. Müze 2021 sonunda kısmen ziyarete açılmıştır.

⁷¹ "[Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Leyla Belli tarafından İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Müdürlüğüne gönderilen derneğin müze konusundaki çalışmaları ve Resim ve Heykel Müzesi'nden taşınması hakkında yazı](#)" başlıklı belge, 05.05. 2004 tarihli, SALT Araştırma, SALT Araştırma Resim ve Heykel Müzeleri Derneği Arşivi(Erişim: 11.06.2021).